

2.3. KANTTEKENINGEN BIJ GRAFMONUMENTEN VAN JULES VAN BIESBROECK JR.

André DESPRETZ

Tijdens zijn uitzonderlijk creatieve loopbaan vervaardigde schilder-beeldhouwer Jules Van Biesbroeck Jr. (1873-1965) zeven grafmonumenten. Drie waren voor prominenten van de socialistische beweging; twee voor kollega's kunstenaars; twee voor buitenlandse aristokraten.

De socialistische voormannen waren de Brusselaar Jan Volders en de Gentenaars Edmond Van Beveren en Jan Foucaert. De monumenten van de twee laatsten bevinden zich op de Westerbegraafplaats te Gent. Het Voldersmonument te Evere is eveneens nauw verwant met Gent. Het werd hier vervaardigd, vormde de basis voor de internationale doorbraak van Van Biesbroeck Jr. en een andere geboren Gentenaar, George Minne, werd er eveneens bij betrokken.

JAN VOLDERS.

Jan Volders werd te Brussel geboren op 8 oktober 1855. In 1872 werd hij bankbediende. Elf jaar later begon hij zijn politieke activiteit bij de liberale partij, waar hij ijverde voor een progressistische koers. Hij werd lid van de niet-socialistische "*Association générale ouvrière*" en moest dra ontslag nemen bij de Nationale Bank omwille van zijn propaganda bij de werklozenbeweging te Brussel. Eerst medewerker, werd hij in 1884 hoofdredakteur van het radikale blad "*National Belge*", dat vlug socialistisch getint zou worden. In 1885 was hij één der deelnemers aan het Brussels kongres in "*De Zwaan*", waar de samensmelting van de socialistische groepen met andere vooruitstrevende arbeidersverenigingen tot stand kwam en dat zou uitmonden in de stichting van de Belgische arbeiderspartij. In september 1885 hield de "*National Belge*" op te verschijnen en twee maanden later zag "*Le Peuple*" het daglicht, met als redakteurs Volders, Cesar de Paepe en Louis Bertrand. Van 1886 tot 1893 streed hij voor het algemeen kiesrecht.

In 1889 werd hij lid van de administratieraad van de kooperatief "*Maison du Peuple*" en nam op het einde van het daarop volgende jaar het sekretariaat ervan waar. Hij zetelde tevens in de algemene raad van de "*Parti Ouvrier*". Vanaf 1891 manifesteerden zich ziekteverschijnselen en Volders overleed krankzinnig op 11 mei 1896(1).

De Gentenaar George Minne (1866-1941), die in de tijd te St.Job werkte, kreeg van de arbeiderspartij de opdracht een grafmonument voor Volders te maken. Hij was sedert 1890 lid van "*Les XX*", achteraf tot "*La Libre Esthétique*" omgevormd (1893). Die

(1) Louis BERTRAND "*Histoire de la coopération en Belgique*", Brussel, 1902, dl. 2, p.312-324.

P.J. TROELSTRA "*In memoriam Jan Volders*", in "*De Waarheid*", 1904, 2e jg., p.129-132.

kringen hadden voldoende bekende banden met de B.W.P.(2). Uiteraard koos Minne niet voor het klassieke beeld van de overledene. Hij wou een allegorische voorstelling van de broederlijkheid en de wederzijdse bijstand, die passend het karakter en de ideeën van Volders zou weergeven. Een ontwerp werd uitgewerkt waarin twee naakte mannen, wijsbeens tegenover elkaar staand op de plecht van een zinkende boot, elkaar met gespannen spieren ondersteunen, om als één geheel weerstand te kunnen bieden aan elke schok en stoot. In talrijke schetsen zocht hij naar een oplossing voor de opstelling van de figuren. Een schetsboek waarin zich zestien studies bevinden, behoorde toe aan Mevrouw Gevaert-Minne te Sint-Martens-Latem, oudste dochter van de kunstenaar. Verschillende eruit werden gepubliceerd in de katalogoog van de grote Minnetentoonstelling te Gent in 1982(3).

In juli 1898 was het ontwerp af. De zestiende publiceerde de voor die tijd rijkelijk en fijn geïllustreerde Brusselse krant "*Le Petit Bleu du Matin*" de schets van de maquette en voegde er kritisch bij: "*L'artiste a voulu surtout exprimer une idée, bien plus qu'il n'a voulu faire oeuvre plastiquement belle. Une harmonie de formes plus séduisante n'eut pourtant en rien, nous semble-t-il, nui à la grandeur ni à l'élévation de pensée de l'oeuvre.*" Naast een klein model bestond er ook een (niet volledig afgewerkte?) drie meter hoge uitvoering.

R. Hozee en M. Tahon-Vanroose stelden dat de "*Parti Ouvrier*" niet akkoord ging met de uitwerking van het thema en de opdracht terugtrok(4). Dit is exact. Henry Van de Velde heeft het in zijn daktylografische notities zelfs over "*l'opposition sournoise et tenace du comité de la section bruxelloise du P.O.B.*"(5).

Maar dit was niet de enige reden waarom aan Minne de opdracht ontnomen werd. In een twintig bladzijden tellend manuscript, dat een biografie over haar echtgenoot bevat, schreef Joséphine Destanberg in oktober 1916 te Llanidlas (Wales): "*L'atelier où fut fait l'agenouillé de la fontaine et où fut faite la première des vasques, était une petite chambre excessivement humide, où la lumière avare entrant à peine par une petite fenêtre voilée à moitié de branches de jeunes chênes. Là aussi fut faite l'esquisse du monument destiné au leader démocrate Jean Volders: deux hommes sur l'extrémité d'un bateau, se soutenant l'un l'autre pour résister au mouvement du bateau. - Ce monument dont l'artiste avait commencé l'exécution en grand: - des figures de trois mètres il ne put l'achever, sa santé ayant décliné à ce moment. - Le travail*

(2)Lieske TIBBE "*Art Nouveau en socialisme. Henry van de Velde en de Parti Ouvrier Belge*", Kunsthistorische Schriften 5, Amsterdam, 1981, p.104.

(3)"*George Minne en de kunst rond 1900*", Museum voor Schone Kunsten, Gent, 1982, p.144-145, nr.66; p.146, nr.67.

(4)Idem p.146.

(5)Kon. Bibl. Brussel, Henry Van de Velde, F.S.X., nr.8, Grand Ms B 1, p.225-226.

très soutenu, les angoisses du lendemain, un tempérament nerveux à l'excès malgré l'extérieur calme - tout cela avait eu raison de lui, et il fut souffrant pendant quelque temps. Et puis, à cette dépression se joignait une espèce de "spleen"; la Flandre lui manquait..."(6). (In 1899 zou hij zich blijvend te Sint-Martens-Latem komen vestigen). Daarenboven beschikte Minne niet over het geld om een afgietsel te maken en had hij de huur van de schuur te St. Job opgezegd, zodat hij in de toekomst geen plaats meer had een zo hoog beeld te herbergen(7). Hij besloot dan ook het Voldersmonument te vernietigen. "*Quand nous arrivâmes dans l'atelier de St. Job*", vertelt Van de Velde, "*nous vîmes Minne, calmé, froidement acharné à faire tomber à coup de marteau, à arracher de ses mains une tête, un bras, une cuisse à la gigantesque armature que le sculpteur décharnait sans pitié et avec l'indifférence, semblait-il sans doute, d'un bourreau. Nous assistâmes, impuissants, pétrifiés et résignés devant l'irréparable exécution*"(8).

De kleine realisatie, die als model gediend had voor het grote beeld, kwam in het bezit van Van de Velde. In 1947, voordat hij zich in Oberägeri (Zwitserland) vestigde, schonk hij het aan het Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen. Naast het gips bestaan er ook uitvoeringen in brons en marmer, die verspreid werden onder de naam "*Solidarité*"(9).

Waarschijnlijk in het voorjaar van 1899 werd de opdracht aan de toen vijftientigjarige Jules Van Biesbroeck Jr. gegeven. Deze had van 1883 tot 1898 ononderbroken les gevolgd aan de Gentse Academie, eerst voor teken- en schilderkunst, na 1892 voor beeldhouwen. Hij had hier, zoals ook Minne, onder zijn leraars zijn oom Lodewijk-Pieter Van Biesbroeck (1839-1919). In 1905 zou hij hem opvolgen, maar nam na drie jaar al ontslag wegens problemen zowel met de leerlingen als met de directie (10). Over het bekomen van die opdracht schreef Van Biesbroeck Jr. begin 1904 in een korte autobiografie bestemd voor de Italiaanse befaamde kunstcriticus Vittoria Pica: "*Ce monument m'était commandé par ricochet. Voici comment. Georges Minne, ce digne et peu compris anarchiste en art, avait la commande de ce monument. Mais comme après trois ou quatre années d'attente, (sic) Minne n'avait rien*

(6)Bibl. R.U.G., Hs. III, 16 J. Minne p.9.

(7)Kon. Bibl. Brussel, Henry Van De Velde, F.S.X, nr.8, Grand Ms B 1, p.225-226.

(8)Idem p.227.

"George Minne en de kunst rond 1900", p.21, maar foutieve lezing "*pitié*" i.p.v. "*Piété*".

Hans Curjel die de vertaling en uitgave verzorgde van Henry Van de Velde's "*Geschichte Meines Lebens*", München, 1962, gebruikt op p. 121 merkwaardig genoeg "*Mitleidlos*".

(9)"George Minne en de kunst rond 1900", p.146.

(10)André DESPRETZ "*Biesbroeck, Jules Pierre Emmanuel van, (Jules Jr.), schilder, beeldhouwer en graficus*" in "*Nationaal Biografisch woordenboek*", Brussel, 1985, dl. 11, p.52.

présenté, je fus, moi, chargé de ce travail que je n'acceptai toutefois qu'après avoir eu tous mes apaisements au sujet de reproches de manque de confraternité artistique, que j'aurais pu encourir. Je terminai ce groupe en trois mois; exposé à Gand il eut un succès d'artiste qui me valut l'honneur d'être invité à participer à l'Exposition universelle de Paris dans la section belge"(11).

Zijn openlijke socialistische opstelling zal niet vreemd geweest zijn aan het verkrijgen van de opdracht. Want in 1899 had hij nog geen faam verworven als beeldhouwer. Wel had hij in 1897 met een eerste sculptuur, "De Jager", geprobeerd deel te nemen aan de Brusselse triennale, waar de inzending werd geweigerd. Hij had de kop van Van Beveren vervaardigd en werkte aan een grafmonument voor deze voorman, waarover verder. Tesamen met zijn vader had hij naam verworven als ontwerper van wagens, panelen en beelden voor de Gentse 1 meistoeten van 1895, 1896 en 1897. Vroeger, in 1894, dekoreerde hij de magazijnen van "Vooruit" op de Vrijdagmarkt die drie jaar later door brand werden verwoest. Tevens had hij banden met de Brusselse afdeling van de Werkliedenpartij. De prachtige Art-Nouveau affiche voor de inhuldiging in 1899 van het door Horta ontworpen "Maison du Peuple" was zijn werk. Ook is er correspondentie bewaard tussen hem en Paul Deutscher (1872-1949), tesamen met Lala Vandervelde, de spilfiguur in de door Louis de Brouckère en Emile Vandervelde gestichte afdeling Kunst en Onderwijs van het Brusselse Volkshuis. De briefwisseling dateert uit 1899-1901(12).

Van Biesbroeck Jr. werkte het grafmonument voor Volders sober en klassiek uit: een symbolische voorstelling van de rouw van de Werkliedenpartij voor de overleden leider. Een bronzen groep van drie treurende personen zit op een arduinen blok: een arbeider met een rouwkrans in de rechterhand, buigt verdrietig het hoofd voor het verlies dat hij ondergaat. Zijn vrouw, haar kind zingend, zit naast hem en neigt naar hem toe. Achter de groep en los ervan staat een zuil in hardsteen met de vergulde inscriptie: LE PARTI OUVRIER / A.J. VOLDERS / 8 OCTOBRE 1855 - 11 MAI 1896. Vroeger zou zich op deze zuil ook een bronzen buste van Volders bevonden hebben. Zuil en groep staan op een grote sokkel, met op de afgeschuinde voorzijde de inscriptie: IL AIMA LE PEUPLE / LE PEUPLE LE PLEURE.

Het beeld werd op zondag 16 juli 1899 ingehuldigd op het kerkhof van Evere (perk 9 nr.2101) in 't bijzijn van talrijke Brusselse en provinciale delegaties(13). Het graf bevindt zich thans tussen dat van andere socialistische vooraanstaanden, nl. Cesar de Paepe (1842-1890) en Désiré Brismée (1822-1888).

Van Biesbroeck Jr. stelde de gipsen uitvoering tentoon op de Gentse 37ste Triennale in het Casino, die liep van 13 augustus tot

(11)Bibl. R.U.G., Hs. III, 16, J. Van Biesbroeck.

(12)André DESPRETZ, *Op. Cit.*, p.51.

(13)"Le petit blue du matin", 14.07.1899.
"La Réforme; organe de la démocratie libérale", 29.06.1899.

8 oktober 1899. "Le Petit Bleu" vond het "d'une tristesse un peu vulgaire, mais grande en sa simplicité" (27.09.1899) en Rina in "L'Indépendant de Gand" schreef op 18 augustus 1899 "le groupe ... déjà vu à l'Exposition du Vooruit, dit bien, par la pose des personnages, la douleur, mais on peut critiquer le dessin chez l'homme, entre autres l'index de la main droite". Na deze tentoonstelling ging het gebronzeeerde plaaster naar de Belgische afdeling voor Schone Kunsten op de Internationale Wereldtentoonstelling van Parijs in 1900. In juni werden hier voor beeldhouwkunst met eenparigheid van stemmen vier eremedailles toegekend, die de hoogste onderscheiding vormden. De gelauwerden waren Constantin Meunier (1831-1905), Juliaan Dillens (1849-1904), Jef Lambeaux (1852-1908) en ... Jules Van Biesbroeck Jr.!

Volgens de kunstenaar zelf was het beeld opgesteld in een slecht verlichte zaal en had het onopgemerkt moeten voorbijgaan. Hij schrijft aan Pica: "A ma grande surprise il me procura la fameuse distinction du grand prix, et ce qui avait produit chez moi l'étonnement, provoqua des cris d'indignation et de colère chez tous les administrants en matière d'art, tous gens bien posés et omnipotents. Croyants tout connaître, ils furent d'autant plus irrités que de l'étranger on leur ouvrait les yeux. J'eus alors le plaisir de faire connaissance avec notre Directeur des Beaux-Arts." (waarschijnlijk Ernest Verlant(14)). "Ce fonctionnaire si haut placé qui décide, comme octroyeur de commandes et bourses, de la vie des jeunes artistes, qui devrait connaître, diriger et favoriser l'art belge, eut la franchise de me dire très gentiment qu'il regrettait que cette distinction m'était échue et que, personnellement il avait fait tout ce qui avait été en son pouvoir pour faire revenir le jury sur sa décision, parce que j'étais trop jeune et parce que cela renversait toutes ses combinaisons. Par la même occasion il me laissa sous-entendre que je n'avais rien à espérer de lui, et je dois dire à son honneur que, jusqu'à ce jour, il est resté fidèle à sa promesse. Tout ceci, dit-on, à cause de mes opinions philosophiques. Ces messieurs qui crient toujours qu'il ne faut pas mêler la politique à l'art, me font grief de mes tendances avancées"(15).

Dat het verstrengeld zijn van politiek en kunst Van Biesbroeck Jr. wellicht ook heeft geholpen, blijkt uit een artikel van Albert Dutry in het Gentse "Le Bien Public" van 13 oktober 1903, waarin de criticus het over "Le Peuple le Pleure" had: "Un de ces fragments fut exposé depuis à Paris où il valut à notre jeune concitoyen une distinction honorifique très enviée, Millerand Juvante, dirent les méchantes langues et les confrères jaloux. Quoiqu'il en soit, faisant abstraction des contingences politiques et économiques, il faut reconnaître que Van Biesbroeck est un de nos meilleurs sculpteurs..."

De Franse socialist Etienne Alexandre Millerand (1859 -1943), die van 1920 tot 1924 president van de Republiek zou worden, was

(14)Meegedeeld door Mevr. Cathérine Heesterbeek-Bert, wetenschappelijke medewerkster aan de Kon. Musea voor Schone Kunsten te Brussel.

(15)Bibl. R.U.G., Hs. III, 16, J. Van Biesbroeck.

in deze periode Minister van Handel en Industrie. Opmerkelijk is dat ook vader Van Biesbroeck op dezelfde tentoonstelling bedacht werd met een gouden medaille voor zijn bas-reliëf voor de stand van "Vooruit", en dat de maatschappij zelf en haar stichter Edward Anseele beide een "Grand Prix" ontvingen(16).

Dat de afgunst op dit Parijs sukses Van Biesbroeck Jr. heel wat tegenkating heeft opgeleverd, bleek uit zijn laatste deelnemingen aan de Prijs van Rome, een onderscheiding die hij absoluut wou hebben, maar nooit kreeg. Liefst acht keer nam hij deel aan deze wedstrijd. Zijn eerste deelnemingen in 1889 en 1892 voor schilderkunst en in 1894 voor beeldhouwkunst kwamen te vroeg. Daarna eindigde hij driemaal tweede: voor schilderkunst in 1895 na Jean Delville (1867-1953) en in 1898 na Emile Vloors (1871-1952); voor beeldhouwen in 1897 na Henri Boncquet (1868-1908)(17). In 1900 waagde hij een nieuwe kans voor beeldhouwen. In de voorbereidende kamp kwam hij ex-aequo met de Antwerpenaar François Huyghelen (1878-1940), na de Brusselaar Camille Sturbelle (1873-?): 105,5 punten tegen 112,5 op 120. Léandre Grandmoulin (1873-1957) uit Terhulpen, de Mechelaar Théophile Blickx (1875-1963) en de Antwerpenaar Florent De Cuyper (1875-1965), ongeveer allen leeftijdsgenoten, vulden de groep aan die aan de beslissende proef mocht deelnemen. In het eindresultaat viel van Biesbroeck Jr. buiten de prijzen. Huyghelen werd bekroond. Grandmoulin en De Cuyper werden ex-aequo tweede. Blickx kreeg een eervolle onderscheiding.

Chauvinisme in de pers alom! De beslissing werd door het gros van de Gentse kranten aangevallen. Antwerpen verdedigde zich. Brussel hield zich min of meer op de vlakte. Meer dan een maand duurde dit bekvechten waaraan vooral de socialistische "Vooruit" en het katholieke "Fondsenblad" langs Gentse kant deelnamen. "Vooruit" was razend: *"Zijne uitspraak is vals, partijdig, opzettelijk tegen een artist gericht, zij is een publiek schandaal, die een zonderling licht werpt op den gemoedstoestand van die zoogenaamde groote kunstenaars ... Van Biesbroeck betaalt zijne eere-medaille te Parijs en nog andere dingen erbij ... Gent heeft geen vertegenwoordiger in de jury. Antwerpen en Brussel maken het schoon weer in die prijskamp en trachten de faam hunner scholen te verheffen ... dit oordeel is ... dat Van Biesbroeck miskend bestolen en gemeen behandeld is door dien zoogenaamden jury"*(18).

Het "Fondsenblad" vergoelijkte en verdraaide de feiten *"De jury heeft hem evenwel buiten prijskamp gesteld, zich steunend op de beweegreden, dat een kunstenaar, die met de grootste en gekendste beeldhouwers der wereld den hoogsten prijs bekomt te Parijs, niet gevoeglijk meer kon mededingen voor den prijs van Rome, 't is te zeggen, in het worstelperk treden met jongelingen die nog de lessen der academie volgen, en niet eens in staat*

(16)"Vooruit", 25.08.1900.

(17)André DESPRETZ, *Op. Cit.*, p.51.

(18)"Vooruit", 25.09.1900.

zouden wezen een werk te verveerdigen dat de noodige hoedanigheden bezit om aangenomen te worden in eene expositie als de Parijsche Wereldtentoonstelling." Het besluit van de jury is zeer eervol voor Van Biesbroeck meent deze krant, want door hem buiten wedstrijd te stellen, wordt hij in feite boven alle mededingers geplaatst, ook boven de eerste. Men had er wel beter aan gedaan Van Biesbroeck niet te laten meedingen, wanneer de uitslag van Parijs bekend was(19).

Het antisocialistische "*Het Volk*" verkneukelde zich: "*Van Biesbroeck is verreweg de bekwaamste der mededingers, maar ditmaal is hij mislukt en wij jonnen 't hem ... Thans weten wij welk werk hij te Parijs tentoonstelt en zonder eenig vooroordeel verklaren wij dat het ingezonden werk die onderscheiding niet waardig was, en dat deze aan gansch iets anders dan aan kunstverdienste moet geweten worden*"(20).

Opvallend is dat bij de samenstelling van de jury, die uit 9 effectieve leden en 2 plaatsvervangers bestond, er slechts twee waren die te Parijs eveneens met een eremedaille werden bedacht, nl. Meunier (1831-1905) en Lambeaux (1852-1908). Jules Lagae (1862-1931), Le Comte de Lalaing (1858-1917) en Paul Dubois (1859-1938) moesten zich tevreden stellen met goud, Egide Rombaux (1865-1942) met zilver en Josuë Dupon (1864-1935) met brons(21). Frustrerend! Men kan zich dan ook moeilijk van de indruk ontdoen dat hier revanche genomen werd op een jongere ambitieuze kollega. Van Biesbroeck Jr. reageerde weinig emotioneel. Op 28 september 1900, een week na de proklamatie, schreef hij naar Paul Deutscher vanuit het Drongens buitenverblijf van zijn ouders, door de plaatselijke bevolking "*Duivelskasteel*" of "*Jodenkasteel*" genoemd - : "*Quant au résultat du concours il ne doit pas te surprendre - Les envieux font nombre en ce monde - Quelque soit l'appréciation émise par ces Messieurs les membres du jury, je crois pouvoir m'en fiche un peu - 20.000 balles de ratées, voilà tout - Cela ne diminuera en rien ni mon courage ni mon ardeur au travail je me charge de le leur prouver. Quant au fin mot de ce jugement, jusqu'ici je n'en sais rien de plus que toi - les journaux m'apprennent de temps en temps des choses que ces Messieurs les journalistes avancent sans trop savoir, quitte à rectifier en suite - du marbre - quoi -*"(22).

Het opgelegde werk voor de Prijs van Rome was een bas-reliëf van 1,70 à 1,80 m op 1,20 à 1,30 m en moest "*Adam en Eva het lijk van hun zoon Abel terugvindend*" voorstellen. Van Biesbroeck Jr. stelde het in 1903 op de Venetiaanse Biënnale tentoon.

Na zijn omzwervingen in Italië (1913-1927) en Algerië (1927-

(19) "*Fondsenblad*", 21.09.1900.

(20) "*Het Volk*", 01.10.1900.

(21) Academie voor Schone Kunsten Antwerpen, Archief Prijs van Rome, Verslag 20.09.1900.

"*L'Art Moderne*", 20ste jg., 1 juli 1900, p.215.

(22) Instituut Emile Vandervelde, IV, CAE 280.

1935), toen hij definitief Gent verlaten had om zich in het Brusselse te vestigen, gaf hij op 12 april 1940 aan Michel Thierry zestien beelden, waaronder dit, in depot voor het Schoolmuseum in het Berouw(23). Vijftien ervan zijn ondanks alle opsporingen spoorloos. Dit feit roept vragen op over de manier waarop verantwoordelijken omspringen met datgene wat hen niet werd afgestaan, maar enkel in bewaring gegeven.

In 1901 nam hij een laatste maal deel aan de Prijs van Rome voor schilderkunst. Uitzonderlijk liet men zeven kandidaten toe tot de eindproef. De grote prijs werd niet toegekend. De Antwerpenaars Felix Gogo (1872-1953) en Joseph Posenaeer (1876-1935) werden ex-aequo tweede gerangschikt en Camille Lambert (1874-?) uit Aarlen derde(24). Van Biesbroeck Jr. kon dus definitief een punt zetten achter deze wedstrijden.

Datzelfde jaar stelde het Parijse "*Musée National du Luxembourg*", waaraan van Biesbroeck Jr. "*Le Peuple le Pleure*" had afgestaan, het beeld tentoon op de Internationale Kunsttentoonstelling in het Koninklijk Glaspaleis te München. Het werk ontving daar eveneens een gouden medaille(25).

Hetzelfde museum kende de kunstenaar in 1904 een som toe van 3.100 F.F. om het beeld in brons te realiseren. Het gieten gebeurde bij de Brusselse "*Fonderie des Bronzes*", die ook Rodins "*Burgers van Calais*" had verzorgd. Daar de toegekende som slechts volstond voor het gieten, nam de kunstenaar het transport naar Brussel en terug voor zijn rekening en tevens de kosten van de bank waarop de drie figuren rusten(26). Het gipsen model werd aan het museum van Rijsel geschonken. Begin 1911 werd door Lybaert in de Museumcommissie te Gent gevraagd het gips aan te kopen, wat achteraf onmogelijk bleek, daar het ... verdwenen was. Men overwoog dan een reproductie van een ander werk van Van Biesbroeck aan te schaffen(27).

Edmond VAN BEVEREN.

Edmond Van Beveren werd op 23 augustus 1852 te Gent geboren. Hij was de zoon van een ongeletterde magazijnknecht, Jan Baptist (1814-1862) en van Rosalie Plaetsier (1820-1890), wasvrouw en strijkster. Tot zijn dertiende liep hij school en hij was een

(23)Briefwisseling tussen J. Van Biesbroeck enerzijds, en Michel Thierry en R. Piette anderzijds, bewaard bij Mevr. Violet Van Biesbroeck, oudste dochter van de kunstenaar.

(24)Academie voor Schone Kunsten Antwerpen, Archief Prijs van Rome, Verslag 7.10.1901.

(25)"*VIII Internationale Kunstausstellung im Königlichen Glaspalast Muenchen 1901*", p.28 en 187.

(26)Archives Nationales de France, F 21/4279 en F 21/4344.

(27)Museum voor Schone Kunsten, Gent, *Verslagen van de Museumcommissie*, 10.01.1911 en 11.04.1911.

schitterende leerling. Na eerst als klerk in een grote linnenweverij gewerkt te hebben, werd hij vanaf 1867 leerlingschildersknecht en werkte zich op tot glazenmaker en schildersbaas, gespecialiseerd in het schilderen van letters, winkeletiketten, e.d.. Tevens volgde hij lessen aan de Gentse Academie van 1868 tot 1871. In 1870 werd hij lid van de Gentse sekte van de Internationale, waarvan ook Paul De Witte en Jules de Bleye lid waren. Hij was medewerker aan het Antwerpse weekblad "*De Werker*" en uitgever van de eerste "*Werkersalmanak voor 1871*". Na de Commune van Parijs week hij uit naar Nederland, waar hij o.a. het werk van Liebknecht en Bebel leerde kennen. In 1872 stichtte hij de Rotterdamse sekte van de Internationale.

Terug in Gent in februari 1874 richtte hij de Gentse sekte die uit elkaar was gevallen, opnieuw op.

In 1876 trouwde hij met de zuster van Paul De Witte, Camilla (1856-1935), fabriekwerkster. Ze begonnen een winkel in 1878 in het Nieuwland. Uit hun huwelijk werden twee zonen geboren nl. Ernest en Emiel.

Van Beveren zette zich in voor het enkelvoudig stemrecht, de vermindering van de arbeidsduur en de afschaffing van de loting. In 1877 stichtte hij met Edward Anseele de Vlaamse Socialistische Partij, waarvan hij sekretaris werd. Twee jaar later was hij medestichter van de Belgische Socialistische Partij en in 1885 van de Belgische Werkliedenpartij. In 1884 richtte hij met Anseele het Blad "*Vooruit*" op.

In november 1880 was hij een van de initiatiefnemers van de oprichting van de Gentse koöperatief "*Vooruit nr.1*", die in enkele jaren de machtigste van België werd, en bleef tot zijn dood één der vijf beheerders. Hij was medeoprichter van verscheidene syndikaten. Zo was hij in 1889 de voorzitter-stichter van de "*Vrije Schildersbond*".

Sedert 1895 zetelde hij in de Gentse gemeenteraad, waar hij zich gematigd opstelde en ijverde voor betere verlichting in de arbeiderswijken en de afschaffing van de derde karnavalsdag. Hij was een beziield spreker en propagandist en schreef honderden artikels in dagbladen en tijdschriften. Op 3 december 1897 overleed hij, nauwelijks 45 jaar, na vier weken tyfus(28). Zoals gebruikelijk toentertijd werd hij nauwelijks twee dagen later begraven, als overtuigd vrijdenker burgerlijk, de zondagnamiddag om 14 u(29). Hij werd op de Westerbegraafplaats te Gent voorlopig

(28) Koninklijke Academie voor Schone kunsten Gent, Archief III, nrs.26-29, Louis BERTRAND. *Histoire de la Coopération en Belgique*, 1902, deel 2, p.14-16.

R. VERCAMMEN, *Documenten van en over Edmond van Beveren 23 augustus 1852 - 3 december 1897*, Gent, 1947.

E. SMISSAERT, Beveren, Edmond van, socialistisch militant, in "*Nationaal Biografisch Woordenboek*", deel 4, Brussel, 1970, p.51-57.

(29) "*Vooruit*", 06.12.1897.

in volle grond gelegd op het plein C, rij 20(30). "Vooruit" schreef op 6 december 1897: "Een der beste socialisten heeft het wezen van onzen betreurden vriend afgegoten in plaaster en dit werk is zeer goed gelukt. De trekken van Van Beveren waren zoo sympathiek als zij typisch waren en wij mogen hopen dat de kunstenaar ons een meesterstuk zal schenken. Een borstbeeld van den gentschen volkman zal waarachtig waard zijn op den gevel van ons nieuw lokaal te prijken en in de werkerswoningen andere prullen te vervangen."

De kunstenaar was Jules Van Biesbroeck Jr.. Het borstbeeld werd vervaardigd in de veertien dagen volgend op het overlijden. Voor zover het te achterhalen was, heeft het nooit de gevel gesierd van het "nieuw lokaal", nl. de in 1896 aangekochte "Choeurs" in de Bagattenstraat, dat tot 1912 als feestlokaal dienst deed, noch de gevel van "Ons Huis". Wel droeg de wijkclub "Jan Volders" in de 1 meistoet van 1899 een omfloerst beeld mee en ontving Van Biesbroeck Jr. een zilveren medaille voor dit beeld op de provinciale tentoonstelling van 1899(31). Er bestaat van deze Van Beverenkop een prachtige bronzen uitvoering, op een sokkel met op de hoeken werkersfiguren en op de rug de inscriptie: "Aan de nakomelingen. Vader Van Beveren was de stichter der Socialistische Werkersbeweging te Gent en heeft Deze zijn leven gewijd." De ongesigneerde en ongedateerde buste werd door de bronsgieter H. Van Daele gegoten. Deze en de schrijver van volkstoneel Henri Van Daele (1877-1957), auteur van "revues van Vooruit" en een tijd lang mede-exploitant van de tingel-tangel "Het Volkshuis", zijn één en dezelfde persoon, zoals zijn dochter Henriette mij bevestigde. Dit beeld werd op 15 mei 1920 door Henri Van Daele voor 500 frank te koop aangeboden aan de Maatschappij Vooruit. Na onderhandelingen door Van Meenen gevoerd werd het een week later aangekocht voor 400 frank(32). Het bevindt zich thans in de V.Z.W. Anselestichting.

Onmiddellijk na de begrafenis van Edmond van Beveren rees de idee een grafmonument voor hem op te richten. Karel Beerblock ondernam als partijsekretaris al op 6 december 1897 stappen voor een eeuwigdurende afstand van de grond en een voorlopige versiering. Men besloot op het graf een grafzuil op te richten. Op 14 december 1897 publiceerde "Vooruit" een eerste inschrijvingslijst en 's anderendaags werd een kommissie samengesteld die tot doel had gelden in te zamelen om de kosten van het monument te delgen. De sekretaris van deze kommissie was F. Steenhoute (=Fr. Shauw?), wonend in de Kraaistraat 43 te Gent. Vanaf 18 december werden in alle wijkclubs en verenigingen en in de lokalen op de Garenplaats en in de Bagattenstraat twee inschrijvingslijsten uitgehangen, de ene om in te tekenen op een borstbeeld, de andere voor het dekken

(30) Meegedeeld door A. Colle, Hoofd van de 6e Directie van de Stad Gent, Begraafplaatsen en Lijkenvervoer.

(31) "Vooruit", 08.12.1899.

(32) A.M.S.A.B., E-D 7: Verslagboek Beheerraad Vooruit I (23.03.1918-10.12.1921), p.235 15.05.1920 en p.237 22.05.1920.

van de monumentskosten. Een afgietsel van het borstbeeld werd er bij tentoongesteld. Het werd verkocht aan 1 fr. Een bijbehorend voetstuk kostte 50 centiem en een glazen stolp met voetstuk 1,60 fr. Er werd aan de herbergiers-partijleden gevraagd een lijst in hun café uit te hangen. Halverwege 1898 werden de inschrijvingslijsten voor de zuil afgesloten. De laatste meegedeelde totaal som op 29 juli bedroeg 3.299,27 fr.

Vaak waren de bijdragen zeer klein, slechts enkele centiem. Ze waren afkomstig van broodkaartdragers, kelners en lieden die "*onder het zingen van een lied*" op een of andere vergadering een omhaling deden. Buiten Gent en omgeving (Ledeberg en Gentbrugge) kwamen er bijdragen uit andere Oostvlaamse steden (Aalst, Geraardsbergen, Ronse, St. Niklaas, Wetteren), enkele Westvlaamse (Brugge, Komen, Nieuwpoort), het Brusselse en Leuven, en enkele zeldzame bijdragen uit de provincie Antwerpen (Lier) en Limburg (Piringen). Voor Wallonië noteren we Gouy-lez-Piéton met de inhuldiging van het Volkshuis, Jolimont (altijd nauwbetrokken bij Gent!), Roux, Armentières, Fayt, Jupille en Limelette. De Van Kolls, Rienzi en Nelli, stuurden 20 fr. uit Nederland en er kwam zelfs een bijdrage van 5 fr. uit Midden-Amerika! Belangrijke bedragen werden geschonken door de maatschappij "*Vooruit*", nl. 2.000 fr.; E. Copp, wellicht de aannemer uit de Grote Huidvettershoek 14, E.L. Coppieters, die bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1895 op de radikaal-socialistische lijst stond en later in 1916 zijn verzameling van meer dan 200 kunstwerken in het feestlokaal zou tentoonstellen, gaf 100 fr.; een even groot bedrag als dat van de socialistische propagandaklub, de metaalbewerdersbond en de vlasbewerdersvereniging elk. Een niet nader genoemd gemeenteraadslid en vriend van Van Beveren stortte 92,95 fr. en de Broederlijke Weversmaatschappij, evenals de Socialistische Schildersbond gaven elk 50 fr. Naast het borstbeeld werd ook het portret van Edmond Van Beveren verkocht met het doel de kosten te dekken(33).

De zuil werd uiteindelijk een afgeknotte obelisk, met bovenop de buste van Van Beveren. Het geheel moet ongeveer 2,20 m hoog geweest zijn(34). Intussen werkte Van Biesbroeck Jr. aan "*een gewrocht, den Vader van het socialisme waardig*". Monumentaal geconcipieerd had het moeten uitgroeien tot een "*Monument voor*

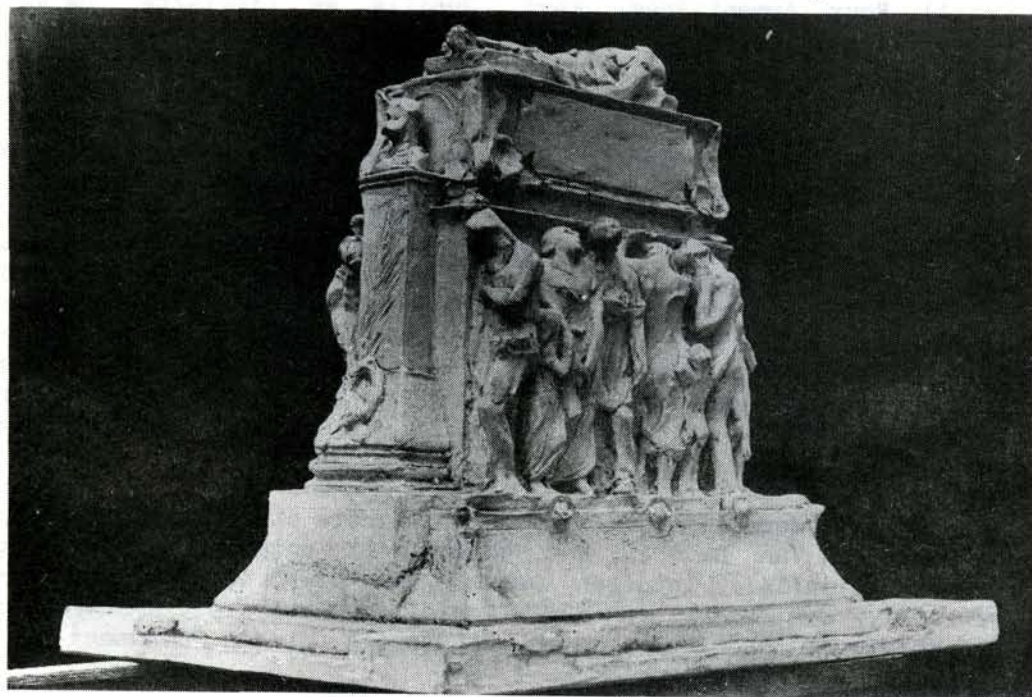
(33) "*Vooruit*", 9, 14, 17, 18, 22, 25 en 29 december 1897; 4, 5, 8, 13, 17, 21 en 27 januari 1898; 3, 10 en 19 februari 1898; 6, 12 en 26 maart 1898; 8 en 18 april 1898; 20 mei 1898; 21 en 29 juli 1898.

A. VAN MEENEN, "*Samenwerkende Maatschappij Vooruit Nr.1. Verzameling van zesmaandelijks en jaarlijksche Mededelingen, verslagen en rekeningen van af het jaar der stichting tot en met het boekjaar 1922-1923*", Gent, 1925, p.189.

R. VERCAMMEN, *Op. Cit.*, p.24-25.

(34) AVANTI, "*Een terugblik - Proeve eener geschiedenis der Gentsche arbeidersbeweging gedurende de XIXe eeuw*", Gent, 1908, p.603.

Onze Doden"(35). De eerste versie bleef in maquettestadium. De apostel van het Gentse socialisme lag uitgestrekt op een sarkofaag. Vooraan op een zuil met krans en palmtak stond het borstbeeld. Links en rechts van het schragend deel beweenden volksmensen de overledene. Deze versie werd achteraf gewijzigd tot een meer kompakte en verticale vorm. Een eerste beschrijving ervan met een tekening van Moreels vinden we in de Brusselse krant *"La Réforme"* van 28 januari 1900. Een journalist Q., die de maquette van het monument in Van Biesbroecks atelier gezien had, schreef: *"L'oeuvre se compose d'un socle à ligne simple mouluré dans le bas. Ce socle, décoré sur ses quatre faces de couronnes ciselées au pointillé mat dans la pierre bleue et de griffes ou crochets en bronze appliqués, supporte un prisme quadrangulaire en hauteur, autour duquel sont groupées, en des attitudes endeuillées, des familles ouvrières. Ces groupes, comprenant quatorze figures de deux mètres dix centimètres de hauteur, seront coulés en bronze. Le tout surmonté d'une urne architecturale couverte de couronnes et d'un voile."* In zijn vroegervermelde brief aan Vittoria Pica uit 1904, had Van Biesbroeck Jr. het over zestien figuren.

Eerste versie van "Monument voor Onze Doden" (foto A. Walgraef)

De eerste zijde van het monument werd op het 37ste Gentse Salon tentoongesteld tesamen met het Voldersmonument. De opening viel op 13 augustus 1899. Het liberale *"Het Volksbelang"* erkende dat de jonge kunstenaar een mooi en gevoelig stuk had geleverd. Maar *"de man schijnt ons wat voddig, daar zit geen waar geraamte in, en de schouder der vrouw is bepaald niet mooi, maar toch*

(35) Franz HELLENS, *"Jules Van Biesbroek. Peintre et sculpteur"*, in *"l'Idée Libre"*, 1904, nr.5-6, mei-juni, p.326-338.

juichen wij die grote belofte met blijdschap toe" (16.09.1899). In het najaar van 1900 was hij met een deel vertegenwoordigd op het halfeeuwfeest van de Brusselse Triënnale en in 1903 werd een deel op de 5e Biënnale van Venetië geëxposeerd.

In de pers werd de afwezigheid van symbolisme "*tel que l'entendent la plupart de nos statuaires modernes*" geprezen en als beter aanzien dan het werk van Lambeaux en Minne(36). In de aller-eerste "*Almanach de Peuple*" te Brussel uitgegeven door de directie van de algemene raad van de Werkliedenpartij, schreef Paul Deutscher in 1900 over een deel van het werk: "*Il retrace d'ailleurs, dans les deux parties achevées du monuments à nos morts, et qui doit en comprendre quatre, la psychologie du peuple des fabriques de sa ville de Gand. C'est toute la population de sa ville délection qui sera mise en oeuvre. L'accoutrement des figures démontre très bien ce qu'a de noble le tablier du forgeron ou la bure du terrassier; ce que le visage de la mère ayant enfanté, reflète de bonheur lorsqu'elle admire son poupon. Quel attachement unit tous ces travailleurs, que ce soit une de ces ouvrières de filatures au corps chétif et amaigri par un travail épuisant, ou que ce soit l'adolescent qui suivra plus tard son père à la peine et deviendra un ouvrier comme lui, ou que ce soit encore la jeune fille au regard langoureux, sondant l'infini de l'avenir dont elle ne se rend pas exactement compte, qui ira s'abîmer, comme ses aînées, parmi l'innombrable multitude de l'usine, tous paraissent sous leurs défroques des êtres intelligents, au regard franc, n'ayant rien de surfait ni de conventionné et expriment malgré leur rudesse les émotions que passent tout être doué, lorsque la mort fauche les rangs*"(37).

Op de Gentse triënnale had Van Biesbroeck Jr. reeds dit monument "*Aan onze doden*" genoemd. Hij zag het niet enkel en alleen meer als een grafmonument voor Van Beveren, maar als een gedenkteken voor *alle* socialistische strijders, zowel zij die op het voorplan hadden gestaan met woord en schrift, als de onopvallende propagandist wiens naam nooit werd vermeld, maar die zijn steentje bijdroeg tot de opbouw van een nieuwe, betere maatschappij. In oktober 1903 was alleszins een derde deel af. De advocaat en kunstcriticus Albert Dutry schreef dat hij het in het atelier gezien had(38). Het deel moest wel vroeger vervaardigd zijn geweest, want in 1902 vertrok Van Biesbroeck Jr. overwerkt naar Portici, zijn geboorteplaats bij Napels. Oorspronkelijk voor zes maanden gepland, dijde de reis uit tot 1904. Ofwel zag Dutry het beeld tijdens een bezoek aan Jules Sr., die zich sedert januari 1903 te Drongen gevestigd had op zijn buitenverblijf, waar Jules Jr. sedert 1900 gedomicilieerd was en een atelier had, ofwel in

(36)A. DUTRY "*Chronique artistique - Statuaire gantoise*" in "*Le Bien Public*", 13.10.1903.

(37)Paul DEUTSCHER, "*l'Oeuvre du sculpteur Jules Van Biesbroeck*" in "*Almanach du Peuple illustré pour 1901*", Brussel, 1900, p.11-12.

(38)cfr. noot 36.

het atelier achter de koöperatieve bakkerij van "Vooruit" op de Nieuwe Vaart, waar de beide Van Biesbroecks zeker sedert 1901 een werkhuis ter beschikking hadden.

Het was tijdens dit tweejaarlijks verblijf in Italië dat Van Biesbroeck Jr. Van Beverens portret schilderde en het naar de kunsttentoonstelling in de "Salle Blanche" van het Brusselse volkshuis stuurde voor een tentoonstelling, die van 2 tot 15 augustus 1902 duurde en waarop werken verkocht werden als steun voor de weduwen en wezen van de slachtoffers voor het algemeen stemrecht, gevallen in april 1902. Dutry betwijfelde of Van Biesbroeck Jr. ooit de vierde zijde zou beëindigen, daar de kunstenaar intussen aan een vierde en definitieve versie werkte. Twijfel die bewaarheid werd, want Avanti's wens in 1908: "*De kunstenaar moet ons zijn heerlijk eerste ontwerp voltooien.*", bleef onvervuld(39). Een deel van het werk werd door het Museum van Venetië in 1903 aangekocht. De plaasters van de drie zijden werden in april 1940 in depot gegeven aan het Schoolmuseum in het Berouw, maar zijn verdwenen... In juni 1903 werd de grafkoncessie verlengd. Intussen was Van Biesbroeck Jr. waarschijnlijk al in 1901 begonnen aan de vierde en definitieve versie van het grafmonument en voltooide het grotendeels voor zijn vertrek naar Portici in 1902. Het werd gerealiseerd in het atelier van de bakkerij "Vooruit".

Het werd uiteindelijk een bronzen beeld in romantisch-realistische stijl, iet of wat als een piëta. Een vrouw in lang gewaad, de borst in een krijgspantser gesloten, het hoofd omgeven met een half opgelichte rouwsluier, zit geknield neer op de grafzerk, die ze gans bedekt. Ze houdt het dode lichaam van de uitgemergelde Van Beveren, die proportioneel veel kleiner is voorgesteld, op de schoot en kijkt hem aan. In de rechterhand houdt ze neergebogen een palmtak, die langs het arduinen voetstuk reikt. Met haar linkerhand beschermt ze het lijk van Van Beveren. De vrouw - het socialistisch ideaal - is kalm en ernstig. Geen wanhoop, wel droefheid. "*De strijdmaagd treurt om den gevallen, zonder dat die treurnis haar een ogenblik kracht of begeestering ontneemt*", schreef Aimé Bogaerts(40). Op het voetstuk staat vooraan een epitaaf gebeiteld:

*"Onze helden sterven niet
Zij rusten zacht
In t'Rein idee zoovol van levenskracht."*

De vlakke rug van het beeld draagt onderaan rechts de signatuur van de beeldhouwer in handtekenvorm en onderaan links in drukletters de gieterij. In het midden volgende holle inscriptie:

*"Edmond Van Beveren
1854-1897
Hij was ons aller vriend en raad
Hij streed naast ons met woord en daad
Hij wees ons steeds de rechte wegen*

(39) AVANTI, Op. Cit., p.615.

(40) Aimé BOGAERTS, "Het Monument Van Beveren", in "De Waarheid", 1ste jaargang, 1903, p.321-327.

*En waar verlossing was gelegen!
Zijn naam zijn beeld zijn werk bestaan
Die kan geen dood ooit doen vergaan."*(41)

Merkwaardig is het foutieve geboortejaar 1854 i.p.v. 1852! De tekst van het grafschrift herinnert sterk aan het In Memoriam-gedicht dat de onderwijzer Aimé Bogaert (1859-1915), die in 1901 hoofdredakteur van "Vooruit" zou worden, op 5 december 1897 in dit blad onder de initiaal J. publiceerde en de titel meegaf "Ze sterven niet! Aan Edmond Van Beveren." De vierde strofe luidde:

*"Die sterven niet, o vriend, ze leven eeuwige dagen,
Hun geest regeert hun tijd, hun werk blijft staan,
En of hun stof verkeert in 't eindloos wentlen,
Hun naam, hun zijn, hun roem kan nooit vergaan!"*

Het beeld kreeg een goede pers. Bogaert wees in "De Waarheid" op de moeilijkheid twee zeer tegenstrijdige gevoelsuitdrukkingen, nl. bewustzijn van macht en grootheid enerzijds, en treurnis anderzijds, in één figuur weer te geven. Iets waarin Van Biesbroeck Jr. volgens hem voortreffelijk was geslaagd(42). In "Le Bien Public" van 13 oktober 1903 schreef Albert Dutry: "... au point de vue purement plastique, l'on ne peut qu'en louer la noblesse d'allures, la structure forte, d'une statique parfaite, et la belle exécution. Il eut fait excellente figure à la Triennale de Bruxelles, étant d'une autre portée esthétique et d'une autre facture que la collection de modèles déshabillés et plus ou moins déséquilibrés qu'on y présente au public - réserves faites pour les oeuvres maîtresses dont nous fîmes l'éloge." Het brons werd van 1 juni tot 31 oktober 1905 tentoongesteld te München op de 9de Internationale Kunsttentoonstelling in het Koninklijk Glaspaleis. Het werd gegoten door de Fonderie Nationale des Bronzes te Sint-Gillis, de oude firma J. Petermann. Van Biesbroeck Jr. uitte zijn tevredenheid over de vaardigheid waarmee het gegoten was. Op 20 november 1905 werd de grafkelder gekocht en op 7 december werd het stoffelijk overschot in het bijzijn van familieleden en enkele vrienden, waaronder Anseele, ontgraven en bijgezet op de huidige rustplaats op het erepark, nummer F 167.

Op zondagnamiddag 17 december 1905 greep in dichte mist de inhuldiging plaats van het monument. Karel Beerblock dankte in zijn toespraak *partijgenoot* Van Biesbroeck Jr. en verduidelijkte het monument: "Die vrouw stelt de schone, edele, krachtige onvergankelijke natuur voor. Zij neemt den strijder, den apostel terug in zich op, laat hem aan haar borst rusten. De liefdevolle beschermster laat haren zoon niet los, zij is onafscheidbaar aan hem, met hem verbonden. Zij, de grote natuur, treurt niet, omdat zij de dood niet kent, onvergankelijk is. Inderdaad, wat wij afsterven heeten, is slechts een vervorming der stof. En de heldere, bedaarde vrouw zegt ons dat Van Beveren, zijn gedachten

(41)A. CAPITEYN & J. DECAVELE, "In Steen en Brons van Leven en Dood. Inventaris van de waardevolle grafmonumenten en portretgalerij van verdienstelijke personen rustend op de begraafplaatsen van de Stad Gent", Gent, 1981, p.100.

(42)cfr. noot 40.

waarvoor hij streed, de werken die hij stichtte, het zaad dat hij strooide ook eeuwig en onsterfelijk zijn"(43). Als kosteloze premie werden de lezers van "Vooruit" ter gelegenheid van nieuwjaar 1906 met een prachtige afdruk van het grafmonument op groot formaat bedacht(44). De concessie van het graf werd op 4 augustus 1974 door Gilbert Temmerman in naam van de Gentse S.P. vernieuwd (45). Na dit grafmonument vervaardigde Jules Van Biesbroeck Jr. op last van de socialistische propagandaklub nog een tekening van Edmond Van Beveren op jongere leeftijd. Dit voor de tiende verjaardag van diens overlijden(46). Avanti schreef het in zijn tweede uitgave van "Een Terugblik" fout toe aan Jules Sr.(47). In december 1923 tenslotte werd Van Biesbroeck aangesproken voor het Van Beverengedenkteken, dat op 25 juli 1926 in het Citadelpark werd ingehuldigd(48).

JAN FOUCAERT

De derde socialistische strijder waarvoor Van Biesbroeck Jr. een grafmonument vervaardigde, was de Gentenaar Jan Foucaert(49). Hij kwam uit een gezin met acht kinderen. Hij werd geboren op 20 mei 1850. Zijn vader Augustus-Carolus was schoenlapper in de Gentse Koepoortstraat 29 en zijn moeder heette Catharina Joanna De Vreese. Jan liep slechts enkele jaren school. In tegenstelling met zijn vijf broers, die zoals hun vader traditiegetrouw schoenmaker werden, werd hij op zijn veertiende wever bij Jozef de Hemptinne in de Keizer Karelstraat 31. Rond 1868 ging hij zich socialistisch opstellen en werd medeoprichter van het "*Leesgezelschap der Wevers*". Op 24 januari 1872 huwde hij met Emma Van Steenbrugh

(43)"Vooruit", 08.12.1905 en 19.12.1905.

(44)"Zondagsblad", 06.01.1906, 2e jaargang, nr.37, p.153.

(45)Meegedeeld door A. COLLE, Hoofd van de 6e Directie van de Stad Gent, Begraafplaatsen en Lijkenvervoer.

(46)"Volksalmanak Vooruit voor Noord en Zuid voor 1908", jg.28, p.119-120.

(47)AVANTI, "Een terugblik - Bijdrage tot de geschiedenis der Gentse arbeidersbeweging", tweede druk, Gent, 1930, deel 2, p.4.

(48)André DESPRETZ "Het Van Beverenmonument, laatste monumentale sculptuur van Jules Van Biesbroeck Jr.", in "Ghendtsche Tydinghen", 13de jg., nr.2, 15 maart 1984, p.87-125.

(49)Gustaaf FOUCAERT, achterkleinzoon van Jan, deelde talrijke genealogische gegevens en anekdotes mee, samengezocht door zijn vader Oscar.

"Vooruit", o.a. 07.05.1910; 09.12.1910; 13.12.1910.

Louis BERTAND, *Op. Cit.*, tweede druk, deel 2, p.15, 82, 220, 332-333.

"Dubbele Wegwijzer der Stad Gent en der Provincie Oost-Vlaanderen", diverse jaargangen.

(1850-1931), continuuwerkster in een vlasfabriek. Met haar zou hij zes kinderen hebben, waarvan er drie vroeg stierven.

In 1877 werd hij bij de Hemptinne, na dertien jaar dienst, weggezonden om politieke redenen. Tot 1882 trachtte hij verder als wever aan de kost te komen. Maar omdat hij op de "zwarte lijst" geplaatst was, verhuisde hij over acht verschillende bedrijven, waar hij telkens om politieke motieven "den boek kreeg". Een rekord haalde hij bij Hooreman en Zoon, Munkbrug 18, waar hij na amper één werkuur weggezonden werd. Nadat hij op 12 februari 1882 in de katoenfabriek van F. Van Heuverswyn op de Visserij 30 werd afgedankt, begon hij een zaak van mercerie-artikelen in de Veerstraat 16. Toen de Maatschappij "Vooruit Nr.1" in 1883 de herberg "In Zacheus" in de St. Gillisstraat verliet voor het gebouw op de Garenmarkt 9, werd Jan Foucaert de eerste conciërge. Hij bleef deze functie van portier tot 1888 waarnemen en schakelde dan voor meer gewin terug naar de handel over. In 1894 of 1895 verhuisde hij naar de Oostakkerstraat 226 en begon er een quinqualleriehandel. Tevens was hij marktkramer en straatventer in de omgeving van Gent.

Met Anseele en Paul De Witte was hij de uitgever van het weekblad "De Volkswil". Hij was een van de medestichters en beheerders van de koöperatief "Vooruit Nr.1" in november 1880. De oprichting van deze samenwerkende maatschappij gebeurde immers met een lening van 2.000 frank afkomstig van de "Broederlijke Wevers" en Foucaert was de vertegenwoordiger van deze groep in de beheerraad. Als bestuurder en controleur was hij een zeer actieve spilfiguur in deze koöperatief. "De Volksalmanak" betitelde hem dan ook bij zijn afsterven als de "huismoeder" van "Vooruit". "Er is van hem gezegd dat hij over dag voor Vooruit werkte en er 's nachts van droomde. Dat zijn ware woorden. Altijd droeg hij een notaboekje of eene serie losse kaartjes op zich, waarop hij alle klachten of opmerkingen, die hem gedaan werden zorgvuldig aantekende. En aan den muur nevens zijn bed hing eene lei (schalie) en griffel. Wanneer hij den slaap niet kon vinden of 's nachts gewekt werd door de duizenden gedachten die in zijn geest woelden, hoefde hij maar zijne hand uit te steken, om 's morgens van de schalie te kunnen lezen hetgeen hem 's nachts had bezig gehouden"(50). Dat hij een zuinige, strenge beheerder was, getuigt de anekdote dat bij de aanvraag van een nieuw potlood het oude stompje werd opgeëist. En dat hij niet altijd een zachtzinnige "huismoeder" was, getuigt Paul De Witte. Hij typeert hem sarkastisch als: "een man ... van geringe geestesontwikkeling en volslagen onbekend ... met de eerste regelen van tact en welgema-nierdheid. Bij hem vergeleken, zou Berentand, de Gevlekte Panter, of een ander opperhoofd der Pawnees en Zoulous het figuur maken van eenen Europeschen aristokraat van de fijnste soort"(51).

(50)"Volksalmanak Vooruit voor Noord en Zuid Nederland", 1911, 31ste jg., Gent, 1910, p.41-42.

(51)Paul DE WITTE "De Geschiedenis van Vooruit en de Gentsche Socialistische Werkersbeweging sedert 1870", Gent, 1898, p.280-281.

Gedurende jaren was hij de verantwoordelijke uitgever van socialistische brochures en van de krant "Vooruit". Hij inkasseerde dan ook de veroordelingen en zag verschillende keren zijn meubels aangeslagen door de deurwaarder. In oktober 1896 werd hij met Anseele veroordeeld in de felbesproken loonkwestie van de "trensenmaaksters". In februari 1903 was hij medeoprichter van de produktiekoöperatie "De Vereenigde Wevers: Weversfabriek" en werd een van de vijf bestuurders, samen met Anseele, van wie de idee uitging, de wevers Jan Deprez en Gustave Haeck en de brouwer Richard Berragan, beheerder van de koöperatief "De Zon". Akties en obligaties werden uitgegeven. Met de gelden werd de oude weverij Deprez in de Wollestraat aangekocht. Ze werd bedrijfsklaar in het najaar en na enkele jaren winstgevend. Foucaert wou deze kleinschalig houden, beperkt tot het cliënteel van de koöperatieven en verzette zich tevergeefs tegen de uitbreiding door Anseele nagestreefd(52). Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1884 te Gent, toen de socialisten voor het eerst opkwamen, was hij tesamen met Anseele, Beerblock en Van Gyseghem kandidaat en haalde 834 stemmen. In hetzelfde jaar werd hij door de katoendrukkerijen zonder sukses voor de werkrechtensraad voorgedragen. In 1887 werd hij door de suikerraffineerders voor de pas opgerichte Werk- en Nijverheidsraden voorgedragen en was tegelijk kandidaat voor de gemeenteraadsverkiezing. Hij haalde respectievelijk 749 en 536 stemmen. In 1889 nam hij deel aan het internationaal kongres te Parijs, waar 1 mei als feestdag van de arbeid uitgeroepen werd. In 1894 bekwam hij 10.561 voorkeurstemmen in de wetgevende verkiezingen.

Bij het invoeren van de vertegenwoordiging van de minderheden in de gemeenteraden werd hij op 17 november 1895 plaatsvervanger op de lijst van de radico-socialisten en volgde op 6 december 1897 Edmond Van Beveren op, na diens overlijden. Bij de gemeenteraadsverkiezing van 15 oktober 1899 werd hij tot "werkdadig lid" verkozen en bij deze van 20 oktober 1907 kwam hij nog eens als plaatsvervanger uit de bus, liefst met 10.212 voorkeurstemmen. Bij het overlijden van Louis Bar volgde hij hem op en bleef gemeenteraadslid tot zijn dood na een slepende rugkwaal op 30 april 1910. De 1 meifeesten werden omwille van zijn overlijden en begrafenis met een week verschoven. Hij werd in volle grond begraven op 5 mei 1910 op de Westerbegraafplaats. Tijdens de lijkstoet werd de speciaal door Jef Van der Meulen gekomponeerde "Doodmars Jan Foucaert" uitgevoerd en de treurzang "De onvermoeibare" werd onder begeleiding van de harmonie Vooruit gebracht door de Marx- en Nelliekring. Na het toekennen van de koncessie op 29 november van datzelfde jaar, werd Foucaert in de vroege morgen van 8 december ontgraven en overgebracht naar de kelder nr. 951. Zijn echtgenote werd op 15 juni 1931 bijgezet en de oudste zoon Gustaaf op 13 oktober 1953. Kleinzoon Jan Gustaaf verlengde op 17 november 1975 de koncessie het laatst.

Op 9 december 1910 werd het eenvoudig beeld, door Van Biesbroeck Jr. vervaardigd, op de zerk geplaatst. Zo was het graf

(52)AVANTI, *Op. Cit.*, eerste uitgave, p.652-655.
 "Annexes au Moniteur Belge de 1903", Acte 729, p.714-716.

klaar voor de jaarlijkse socialistische rouwbetoging, die twee dagen later plaats had. Een van de eerste artikelen geïllustreerd met grote foto in "Vooruit", was hieraan gewijd. Avanti schreef: "De dankbare werkers plaatsten op zijn grafstede een sober, maar heerlijk monument, dat rang neemt in de sculpturale kunst. Jules Van Biesbroeck doet uit het kapiteel eener zuil een figuur verschijnen met den wijsvinger der rechterhand op de lippen: de plooien van het kleeid, in de schacht gegrift, geven iets schimachtigs aan deze realisatie. Over de rolschelp een krans "Aan Jan Foucaert", in de schacht de treffende inschrijving: "Nu eerst rust hij!" herinnerend aan de rusteloozen levensloop van den pionier waarvan de samenwerking met erkentelijken eerbeid blijft denken" (53).

Grafmonument voor Jan Foucaert op het erepark van de Westerbegraafplaats (Foto A. Walgraef)

Wijsvinger zal wel een verschrijving voor middenvinger zijn. Het beeld werd gerealiseerd in fossielrijke blauwe steen en zou best

(53)AVANTI, Op. Cit., tweede uitgave, p.333.

een restauratiebeurt ondergaan. Het is ongesigneerd.
Op een tweetrappige, afgeschuinde sokkel, draagt het bovenste deel
de thans onleesbare tekst:

*"Wie trots der rijken macht, die 't volk verdrukt
Voor 's volksverheffing kloek bleef streven,
Al heeft de wreede dood Hem ons ontrukkt,
Zijn strijdersbeeld zal eeuwig leven."*(54).

Jules Van Biesbroeck Jr. schilderde ook een niet nader te dateren
portret van Jan Foucaert, dat o.a. op de "Nijverheids- en Kunst-
tentoonstelling" te zien was in het feestlokaal Vooruit in de
zomer van 1916. De plaasteren stèle werd in april 1940 aan het
Schoolmuseum in het Berouw in depot gegeven, maar is thans
onvindbaar, zoals de Van Beverenkop, de Anseelekop op meer dan
natuurlijke grootte en de Anseelebuste.

*Uit: Ghendtsche Tydinghen, 1986, nr.3, p.126-136; nr.4, p.201-218;
nr.5, p.257-277.*

(54) "Vooruit", 27.12.1910.